

Orthotrichum patens

Ägghättemossa

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Orthotrichales, **Familj:** Orthotrichaceae, **Släkte:** Orthotrichum (hättemossor), **Art:** Orthotrichum patens - ägghättemossa Bruch ex Brid. **Synonymer:** Orthotrichum patens Brid., Orthotrichum patens Bruch & Brid.

Kännetecken

Arten bildar upp till 1 cm höga, lösa tuvor. Bladen är smalt triangulära. Bladkanten är tillbakaböjd i nästan hela sin längd. Bladcellerna strax ovanför mitten av bladskivan är rundade, 12–14 µm breda och har tätt med 2–6 enkla till något grenade, låga papiller per cell. Arten är samkönad. Strumpan är rikligt försedd med långa, svagt papillösa hår. Kapselskaftet är kort, och ungefär halva kapseln döljs av bladen. Kapseln är som torr och tömd tydligt fårad endast närmast mynningen, vilket gör att den även som torr är brett oval och basen övergår hastigt i skaftet. De 8 kapselränderna är 2 (ibland delvis 3–4) celler breda. Klyvöppningarna är insänkta, nästan helt täckta av omgivande celler och finns i den nedre delen av kapseln. Peristomet har två tandkransar. Den yttre tandkransen består av 8 fint papillösa tänder (ibland något genombrutna) och är tillbakaböjd i torrt tillstånd. Den inre tandkransen består av 8 otydligt papillösa tänder. Mössan är veckad, har enstaka, mycket svagt papillösa hår och är inte papillös. Sporererna är 14–20 µm i diameter.

Ägghättemossa kan likna skogshättemossa *Orthotrichum stramineum*, men den senare har en torr kapsel som mer gradvis smalnar av mot skaftet, kapselränder som är 4 celler breda i den nedre delen och som går längs hela kapselns längd, sporer som är 10–15 µm breda, måttligt papillösa bladceller (2 papiller per cell) och en inre tandkrans av 8 eller 16 släta tänder. Filthättemossa *O. urnigerum* har upprättstående yttre tandkrans.

Utbredning och status

Arten förekommer sällsynt i de södra delarna av Sverige där det finns rikligt med lövskog. Dessutom är den sällsynt funnen i Norge runt Oslofjorden och i Åbotrakten i Finland. I övrigt förekommer den endast i Europa söderut till Centraleuropa och i västra delen.

Arten är rödlistad i flera andra europeiska länder (Hodgetts 2015).

Ekologi

Ägghättemossa växer på lövträdsbark. Företrädesvis växer den på rikkbarksträd, t.ex. alm, asp, ask och lönn. Den är även uppgiven från hassel, bok och kastanj. Sällsynt växer den även på sten. Den har främst hittats i ädellövskogsbestånd och aspbestånd. Den finns i många fall i skog som är relativt gles. Många av fynden är gjorda i närheten av sjöar eller vattendrag. Detta antyder möjligen att arten behöver både viss exponering samtidigt som luftfuktigheten inte får bli för låg. Enstaka fynd är gjorda i mer ljusöppna miljöer på t.ex. vårdträd. Följearter är ofta andra, vanligare arter i släktet hättemossor *Orthotrichum*, t.ex. skogshättemossa *O. stramineum* och parkhättemossa *O. pallens*.

Hot

Igenväxning och förtätning av ädellövskogar och andra lövriska skogar utgör ett hot, liksom avverkning av lämpliga biotoper med ädellövträd. Även avverkning av äldre ädellövträd i jordbrukslandskapet minskar artens möjligheter att fortleva. Arten missgynnas även av almens decimering i södra Sverige genom almsjukan. Mossan påverkas negativt av luftföroreningar.

Åtgärder

Värdefulla ädellövskogar bör ges ett ändamålsenligt skydd och skötas för att långsiktigt upprätthålla en ädellövdominans. Föryngring av ädellövträd och asp bör gynnas i större omfattning i södra och mellersta Sverige. En variationsrikedom när det gäller ljusinsläpp i skogsbiotoperna bör eftersträvas. Ädellövträd i jordbrukslandskapet bör sparas och föryngras. Åtgärder för att minska luftföroreningar gynnar många hätt mossor.

Övrigt

Hätt mossorna är småväxta och ibland svåra att identifiera utan mikroskop. Deras utbredning kan därför delvis vara dåligt känd. Genom äldre litteratur och herbariematerial från framför allt Skåne vet vi ändå med säkerhet att *Orthotrichum*-arterna var vanligare i början av seklet och troligen även under 1800-talet. Studier av luftföroreningarnas inverkan på mossfloran i England och Holland har visat att *Orthotrichum*-arterna är bland de mossor som är mest känsliga för SO₂; de försvinner vid halter på 40 ppm i luften (Gilbert 1970). Utländska namn - NO: Sveipbustehette.

Etymologi: *patens* (lat.) = öppen, fri, vid; *patens presens particip* av *patere* (lat.) = vara eller stå öppen.

Uttal: [Ortótrikum pátenš]

KEY FACTS Forms lax, up to 1 cm high tufts. Leaf margin almost entirely recurved. Autoicous. Vaginula covered in long, slightly papillose hairs. Capsule emergent and when dry and empty broad and furrowed only just below the mouth, (8 short bands of 2, occasionally partially 3-4, thick-walled cells). Immersed stomata, almost completely obscured by overlying exothecial cells, present in basal half of capsule. Exostome with 8 finely papillose, sometimes slightly perforated teeth that are recurved when dry. Endostome with 8 teeth. Calyptra plicate, surface smooth with scattered, indistinctly papillose hairs. Spores 14-20 µm. - Mainly found on the bark of deciduous trees, notably *Ulmus*, *Populus tremula*, *Fraxinus*, *Acer* and other species where the pH of the bark exceeds 5. Typically found in relatively open broadleaf forests or aspen stands, especially in the vicinity of lakes and streams.

Litteratur

Gilbert, O. L. 1970. Further studies on the effects of sulphur dioxide on lichens and bryophytes. *New Phytol.* 69: 605-627.

Hodgetts, N. G. (red.) 2015. Checklist and country status of European bryophytes - towards a new Red List for Europe. *Irish Wildlife Manuals* 84. National Parks and Wildlife Service, Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht, Ireland.

Lewinsky-Haapasaari, J. 1995. Illustrierter Bestimmungsschlüssel zu den europäischen *Orthotrichum*-Arten. - *Meylania* 9: 3-56.

Lönnell, N. 2008. *Orthotrichum patens* ägghättmossa s. 253-254. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor. Kompaktmossor - kapmossor : Bryophyta : Anoectangium - Orthodontium. Artdatabanken, SLU, Uppsala.

Författare

Tomas Hallingbäck 1984. Rev. Kristoffer Hylander & Tommy Pettersson 1998. Rev. Niklas Lönnell 2008.